STUDIES OF THE OTTOMAN DOMAIN
Cilt:6 Sayı:10 Şubat 2016 Issn: 2147-5210
www.thestudiesofottomandomain.com

ANTAKYA`NIN HAÇLILAR TARAFINDAN ELE GEÇİRİLİŞİ

CONQUEST OF ANTIOCH BY THE CRUSADERS

Özlem GENÇ*
Harun KORUNUR*

ÖZET

Tarih boyunca gerek stratejik konumu gerek dini önemi nedeniyle her daim dikkati çekmiş olan Antakya şehri, I. Haçlı Seferinin durak noktalarından biridir. Haçlıların ana hedefi olan Kudüs yolu üzerinde bulunmaktadır ve Hıristiyanlığın Kudüs dışında yayıldığı ilk yerdir. Çok güçlü surlara sahip şehrin Haçlılar tarafından ele geçirilmesi kolay olmamıştır. Yaklaşık bir yıl süren bu süreçte Haçlılar salgın hastalık ve özellikle kıtlık ve açlıkla mücadele etmek zorunda kalmışlar, pek çok insan ve at ölümüne şahit olmuşlardır. Açlık yüzünden normalde yemeyecekleri besinleri de yemek zorunda kalmışlardır. Kuşatma şehir halkından birinin ihanetiyle Haçlılar lehine sonuçlanmıştır. Geç gelen Müslüman yardımı iç kaleyi ve şehri kurtarmaya yetmemiş, yapılan çok sayıda taktiksel hata sonucu Antakya Haçlıların eline geçmiştir. Bu kazanım ve moralle birlikte Haçlılar Kudüs`ü ele geçirecek ve iki yüz yıl Ortadoğu`ya huzursuzluk hâkim olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Antakya, Haçlı Seferleri, Bohemund, Kürboğa

ABSTRACT

Attracted the attention throughout history both because of its strategic position and religious significance, the city of Antioch is one of the destinations of the first Crusades. The city is located on the road to Jerusalem, the primary target of the Crusaders, and it is the first location where Christianity spread after Jerusalem. The conquest of the city was not easy for the Crusaders because of its all powerful walls. Crusaders had to struggle against epidemic and particularly famine and hunger in this process that lasted about a year and witnessed to deaths of many people and horses. Because of hunger,

* Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Tarih Bölümü.
* Doktora Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Tarih Bölümü.

they had to eat foods they normally wouldn't eat. The siege resulted in favor of the Crusaders with the betrayal of one of the town folk. Delaying Muslim aid was not enough to save the citadel and the city, and Antioch was conquered by the Crusades as a result of many tactical failures. With this achievement and morale, the Crusaders would conquer Jerusalem and unrest would last in the Middle East for the next two centuries.

Key Words: Antioch, Crusades, Bohemund, Kürboğa

Giriş

Antakya şehri, Büyük İskender'in (MÖ 323) ölümü sonrası topraklarını paylaşan kumandanlarından I.Selevkos tarafından MÖ 300 yılında kurulmuştur. Şehrin ismi babası Antiochus`dan[1] gelmektedir. Kısa sürede önemli kültür ve ticaret merkezi haline gelen şehir, MÖ 64 yılında Roma İmparatorluğu`na katıldıktan sonra "Doğunun Kraliçesi" olarak da adlandırılmış, Roma ve İskenderiye'den sonra imparatorluğun üçüncü büyük şehri olmuştur. Miladi I. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan Hıristiyanlık, Kudüs dışında ilk olarak Antakya'da yayılmış ve Hz. İsa'ya inananlara ilk olarak Antakya'da Hıristiyan denilmiştir[2].

636'da İslam orduları tarafından fethedilen ve üç asırdan fazla Müslümanların hâkimiyetinde kalan şehir Bizans için de büyük öneme sahip olduğundan Bizans şehre hâkim olmak emelinden hiç vazgeçmemiştir. Nitekim Bizans, İmparator Nikephoros II. Phokas (963-969) döneminde 28 Ekim 969 tarihinde Antakya'yı Hamdânilerin elinden almayı başarmış, Müslüman şehir halkı göçe zorlanıp yerlerine Hıristiyanlar yerleştirilmiştir. Böylece Antakya üç asır sürecek Bizans hâkimiyetine tekrar girmiştir. 1078 yılında Brakhamios Philaretos isimli bir Ermeni tarafından ele geçirilen şehir yeniden bir Bizans İmparatoru, Nikephoros Botaneiates (1078-1081) tarafından işgal edilmiş ancak Philaretos işgal ettiği yerlerde vali olarak tanınmıştır. Philaretos'un idaresinden

[1] "Antiochiam, Syriae, quam urbem condidit Seleucus, Antiochi filius", Fulcherius Cartonensis, *Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium,* XV, RHC, Occ. III, Paris, 1866, s. 339.
[2] Gürhan Bahadır, *İslâm Fethinden Haçlılara Kadar Antakya (M.S. 636-1100)*, Antakya: Antakya Belediyesi Yayınları, 2010, s. 23-25.

memnun olmayan Antakya halkı şehri Müslümanlara teslim etmeyi düşünmüşlerse de gelişmelerden haberdar olan Philaretos buna engel olmuştur.

Türklerin şehre hâkimiyeti 12 Aralık 1084'de Kutalmışoğlu Süleymanşah ile gerçekleşmiş, şehre giren Süleymanşah halka iyi muamele ederek, esirleri serbest bırakmış ve askerlerine Hıristiyanların evlerine zorla girmemelerini, onların kızlarını evlilik yoluyla dahi almamalarını emretmiştir. Süleymanşah'ın ölümünden sonra Antakya'yı devralan Melikşah buraya vali olarak yanındaki emirlerden Yağısıyan'ı atamış, Yağısıyan Haçlıların gelişine kadar Haleb Meliki Rıdvan adına vali olarak Antakya'yı idare etmiştir. 3 Haziran 1098'de Antakya Valisi Yağısıyan öldürülmüş ve şehri ele geçiren Haçlılar Antakya Haçlı Prinkepsliği'ni kurmuştur[3].

Haçlı Hareketi ve Anadolu'ya Yürüyüş

Ortaçağ Avrupa'sında devlet ve toplum üzerinde büyük bir otoriteye sahip olan kilise hem ekonomik ve siyasi buhranı gidermek hem de kendi nüfuzunu Avrupa dışına taşımak gayesi ile Haçlı Seferi fikrini ortaya atmıştır. Papa II. Urbanus 1095 yılı Sonbaharında Clermont Konsilini toplamış; Doğu'daki din kardeşlerinin zor durumda olduğunu ve onları Türklerin baskısından kurtaracak bir savaşın kutsallığını, bu seferin aynı zamanda haçlı yolculuğu olacağını, bu uğurda ölenlerin de cennete gideceğini söylemiştir.[4] Bu çağrı ile birlikte büyük toprak sahipleri topraklarına toprak katmak, yersiz-yurtsuz olanlar toprak sahibi olmak, günahkârlar ve aforoz edilenler de günahlarından arınmak maksadı ile bu çağrıya cevap vermiştir. Büyük yolculuk İspanya, Almanya, İtalya ve Fransa'dan asillerin, papazların, şövalyelerin ve halkın katılımı, Pierre L'Ermite adında gezgin bir keşişin yol göstericiliği ile başlatılmıştır.

Ermeni Müellif Urfalı Mateos eserinde Haçlıların doğuya yürüyüşlerini anlatırken; 1096'ın sonları ile 1097'in başlarında İtalya, İspanya ve Fransa'daki Frankların harekete geçtiğini, Frank prenslerinin bütün kuvvetleriyle mukaddes

[3] Gürhan Bahadır, *İslâm,* s. 234 ; Ali Sevim, *Suriye-Filistin Selçuklu Devleti Tarihi,* Ankara: TTK Yayınları, 1989, s. 73-87.
[4] Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1997, s. 5; Ali Sevim, *Suriye-Filistin,* s. 95.

Kudüs şehrini Müslümanların elinden kurtarmak üzere Hıristiyanların yardımına koştuğunu belirttikten sonra bu yolda ilerleyen reislerin isimlerini zikreder: Roma imparatorları soyundan Bouillon`lu Godefroy ve bunun kardeşi Baudouin, Bohemund denilen büyük kont ve hemşirezadesi Tankred, korkunç ve meşhur bir şahıs olan Normandiya (Kuzey Fransa) kontu Robert ve diğer Bourg`lu Baudouin ile cesur bir şahıs olan Courtenay`lı Josselin.[5] Diğer Ermeni Müellifi Vardan[6] da I. Haçlı Seferine katılan bu kumandanların isimlerini aynen zikrederek Mateos'u teyid etmektedir.

1 Ağustos 1096'da İstanbul'a ulaşan Haçlılar, 6 Ağustos'ta gemilerle Anadolu yakasına geçmişler, Anadolu'da ilerlemeleri esnasında geçiş güzergâhındaki Hıristiyan halka pek çok kötülükte bulunmuşlardır. Amaçları Doğu'daki din kardeşlerine yardım etmek olan bu Haçlılar aslında kendi mezhepleri dışındaki Ortodoks Hıristiyanlara duydukları nefreti de bu suretle ortaya koymuşlardır.[7] Altı aylık bir kuşatmadan sonra İznik'i ele geçiren Haçlılar 3 Temmuz'da tekrar yola çıkmışlar, Ankara üzerinden, Tuz Gölü yanından geçmeye karar vermiş, ancak hava koşulları nedeniyle Akşehir ve Konya üzerinden ilerlemeyi daha uygun bulmuşlardır. Zira sıcaklığın fazla olması Haçlıların yavaşlamasına sebep olmuştur. Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan ise böylesine büyük bir orduyu yenemeyeceğini anlayınca yol üzerindeki her şeyi yakmış, su kaynaklarını tahrip etmiştir. Yol boyunca yiyecek ve içecek sıkıntısı çeken Haçlılar ancak Ağustos ortalarında Konya'ya varabilmiştir. Haçlılar daha sonra Ereğli'ye doğru yola koyulmuşlar, burada I. Kılıç Arslan, Gümüştekin ve Emir Hasan'ın saldırısını geri çevirmeyi başarmışlar, Maraş üzerinden Antakya'ya geçmeyi daha mantıklı görmüşlerdir. Bizans tarafından anayurtlarından sürülen Ermenilerin kendilerini heyecanla beklediklerini bilmeleri bu kararı almalarında etkili olmuştur.

---

[5] Urfalı Mateos, *Vekayınamesi ve Papaz Grigor Zeyli*, H. D. Andreasyan (çev.), Ankara: TTK, 2000, s.187-189.
[6] Vardan Vardapet, *Türk Fütühatı Tarihi (889-1269)*, H. D. Andreasyan (çev.), İstanbul: *Tarih Semineri Dergisi*, İ. Ü. Edebiyat Fak. Yay. 1-2, 1937, s. 187.
[7] Işın Demirkent, *Haçlı*, s. 15.

Tankred ve Baudouin iki ayrı yoldan Toros geçitlerine doğru ayrılırken esas ordu Kayseri'ye doğru yola çıkmış,[8] Eylül ayının sonlarında şehre varmışlardır. Buradan ilerleyen Haçlı ordusu Ermenilerin yaşadığı ve Danişmendli Türklerin kuşatma altında tuttukları Komana[9] (Palacentia) şehrine yönelmişler, Danişmendli Türklerin çekilmesi ile de burayı almışlardır. Haçlılar daha sonra Maraş sınırına girerek bugünkü Yeşilkent (Yalak) kasabasından Göksun'a doğru ilerlemiş ve burada üç gün dinlendikten sonra Maraş'a doğru hareket etmişlerdir. Göksun'dan Maraş'a yolculuklarında sarp dağlar nedeniyle zorluklar yaşayan Haçlılar Maraş'a varınca rahatlamışlardır. Haçlılar Maraş'tan ayrılırken onlara ordudan ayrı şekilde hareket eden Bohemund da katılmıştır. Haçlı ordusu 15 Ekim 1097'de Maraş'tan hareket ederek Antakya'ya doğru yol almaya başlamıştır. Maraş Türkoğlu-Nurdağı-İslâhiye-Hassa ve Kırıkhan istikametindeki Amik çukurunu takip ederek ilerleyen Haçlı ordusu, 20 Ekim 1097'de Demirköprü'ye varmış, Antakya'ya üç saat kadar uzaklıkta surları görebilecek yakınlığa ulaşmışlardır.[10] Antakya surlarının görülmesi ile Haçlılar galeyana gelmişlerdir. Bunun nedeni asırlar boyunca, din büyükleri olan Babylas[11] isimli eski Antakya Patriğinin mezarını ziyaret için buraya geliyor olmalarıdır. Antakya uzun bir süre "*kutsal şehir"* manasına gelen "*Theo Polis"* ismiyle anılmıştır.[12]

Antakya Kuşatması

Bizans'ın önemli şehirlerinden biri olan Antakya'nın etrafını saran surlar, 360 tane burcu sahip olmakla birlikte, şehrin görünümü yarım daire biçiminde olup,

[8] Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, F. Işıltan (çev.), C.I, Ankara: TTK, 2008, s. 146; Işın Demirkent, *Haçlı*, s. 37.
[9] Komana: Adana Tufanbeyli yakınındaki Şay köyü/Şarköy.
[10] İ. Gökhan, "Maraş Haçlı Senyörlüğü", İ. Gökhan ve S. Kaya (Ed.), *VII-XVI. Asırlarda Maraş Emîrleri (Emîr, Melik, Bey, Senyör, Beylerbeyi, Sancakbeyi)*, Kahramanmaraş: Ukde Yayınları, 2008, s.69; David Nicolle, *I. Haçlı Seferi (1096-1099)*, L. Ece Sakar (çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013, s.45.
[11] Bu kişi İslamiyet'ten önce miladın 237. senesinde Antakya Patrikliği yapıp Hıristiyanların düşmanı olan Roma generallerinden Desk (Dece)'nin işkenceleri ile hayatını kaybetmiştir. J.F Michaud, *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları,* Güray Kırpık (haz.), Ankara: Lotus Yayınevi, 2011, s. 204.
[12] J.F. Michaud, *Haçlı,* s. 204.

dağ dışında şehri çevreleyen surların da 5 kapısı bulunmaktadır.[13] Manevi açıdan şehir Hıristiyanlık için vazgeçilmez bir konumda iken, Haçlıların arkalarında böyle bir güçlü merkezi bırakıp Kudüs'e doğru yol almaları mantıklı görülmemektedir. Süryani müellif İbnü'l-İbrî Ebül-Ferec[14] Haçlıların 1097 yılında iki Haçlı kralı ve yedi kont ile Antakya bölgesine geldiğini, Antakya kuşatmasının sebebinin Türkmenlerin Suriye, Filistin ve çevresine hâkim olduktan sonra Filistin'e ziyaret için gelen Hıristiyanlara ve bilhassa Roma ve İtalya'dan gelenlere kötü muameleleri olduğunu, bu sebeple de Frankların hem Antakya hem de Filistin'i ele geçirmek için yola koyulduklarını zikretmektedir.[15]

Haçlıların Anadolu'yu geçip Antakya taraflarına geldiği haberini Vali Yağısıyan Şeyzer'de (Suriye'nin kuzeybatısında bir şehir) iken almış ve derhal şehre dönerek hazırlıklara başlamıştır.[16] Hemen surları tamir ettirip hendekleri kazdırmasının yanında şehrin ancak bir ihanetle ele geçirilebileceğini de düşünmüş[17] bu nedenle de ihanetinden endişe ettiği Hıristiyanları şehirden uzaklaştırmıştır. Antakya'nın Ortodoks halkının reisi olan patriği ise hapse attırmıştır.[18] Ayrıca Haçlı ordularına karşı savunma yapabilmek için Yağısıyan, oğlu Şemsü'd-Devle'yi Selçuklu Sultanı Berkyaruk, Haleb Meliki Rıdvan, Dımaşk Meliki Dukak ve Atabeg Tuğtekin, Humus Emiri Cenahü'd-Devle Hüseyin, Mirdâsî Emiri Vessâb b. Mahmud'a ve Benû Kilab kabilesi reislerine göndererek yardım istemiştir. Yağısıyan bir diğer oğlu Muhammed'i de Musul hâkimi Kürboğa, Seruc hâkimi Sökmen b. Artuk, Sincar hâkimi Arslantaş, Sumeysat (Samsat) hâkimi Süleyman b. İlgazi ve diğer Türkmen beylerine gönderip Haçlılara karşı cihada davet etmiştir.[19] Akıllı bir savaşçı olan Yağısıyan,

---

[13] Abdulhalik Bakır, "Yakut el-Hamevî'nin 'Mu'ce'mu'l-Büldan' Adlı Eserine Göre Antakya, VII. Hatay Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri, Hatay: MKÜ Yayınları, Nisan 2008, s. 17

[14] Abu'l-Farac, *Abu'l-Farac Tarihi*, Ömer Rıza Doğrul (çev.), C.II, Ankara: TTK, 1999, s. 339-340.

[15] Abu'l-Farac, *Abu'l-Farac*, C.II, s. 339-340.

[16] İbnü'l-Adîm, *Zübtetü'l-Haleb min Tarih Haleb***,** S. Zekkar (nşr.), Kahire-Şam: Darü'l-Küttabü'l Arabiye, 1997. s.129.

[17] Amin Maalouf, *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri,* M.A. Kılıçbay (çev.), İstanbul: Telos Yayıncılık, 1997, s. 39.

[18] İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Tarih Tercümesi***,** C. IX**,** İstanbul: Bahar Yayınları, 1987. S. .227-230.; Sevim, *Suriye-Filistin,* s. 100.

[19] Mateos, *Vekayıname*, s. 196; İbnü'l-Adim, Zübdetü'l-Haleb, C.II, s.130; Runciman, *Haçlı,* C.I, 145.; Demirkent, *Haçlı,* s.40.; Sevim, *Suriye-Filistin,* s.100.

Antakya'yı erzak bakımından iyi ikmal etmiştir. Surların içinde iyi yetişmiş ve bol miktarda otlaklar, sebze bahçeleri olmasının yanında şehir, ayrıca yeteri kadar su kaynağına da sahip bulunmaktadır.[20]

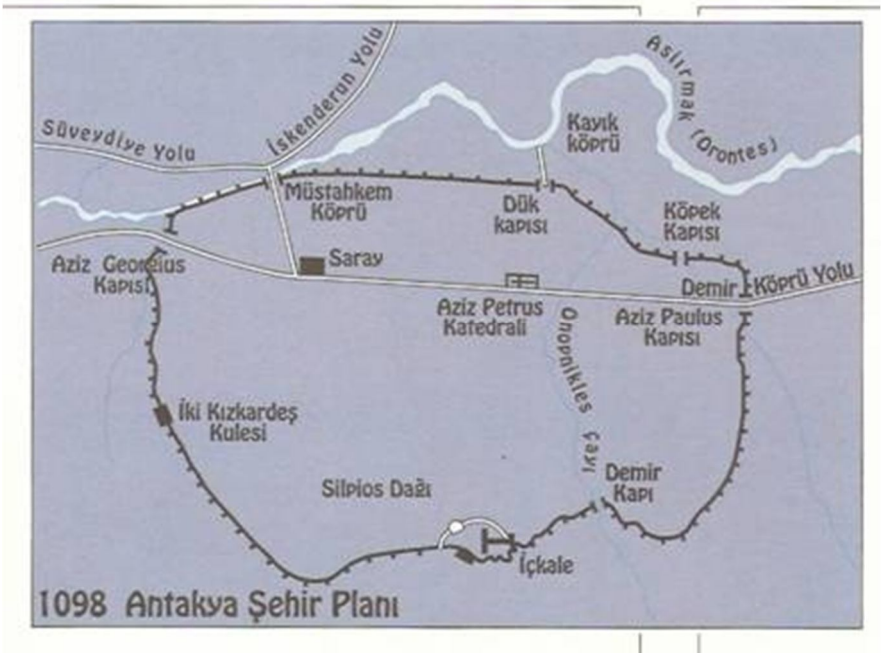
Haçlılar 20 Ekim'de Demirköprü yanında Asi Irmak'a varmışlardır. Burası Maraş ve Haleb'den gelen yolları birleştiren bir nokta olmakla birlikte, köprü, her iki tarafında iki nöbetçi kulesi ile iyi şekilde tahkim de edilmiştir. Haçlılar Le Puy (Fransa'nın kuzeybatısı) piskoposu Adhemar kumandasında derhal saldırıya geçerek şiddetli bir savaş sonunda (Fernus ya da Orontes adını verdikleri Asi nehri) nehir geçidini aşmayı başarmış ve Antakya`ya gelmişlerdir.[21] Bu başarı neticesinde Yağısıyan'ın ordusunu takviye için yolda bulunan, sığır ve koyun sürüleri ile buğday nakleden büyük bir kervan da Haçlıların ellerine düşmüştür. Artık Antakya'ya giden yol açılmış, Haçlılar şehrin iç kalesini uzaktan görebilecek kadar yaklaşmışlardır.

Ertesi gün Bohemund ve Haçlılar surlara kadar gelip şehri kuşatmışlar, surun kuzey doğu köşesine karşı yerleşmişlerdir. Bohemund Aziz Paulus Kapısı, Raymond Köpek Kapısı karşısına düşen kesimleri tutarken, Godefroy, Bohemund'un sağında, Dük Kapısı karşısına yerleşmiştir. Geri kalan ordu kısımları Bohemund'un arkasında, gerektiğinde ön safa geçmek için beklemişlerdir. Köprü Kapısı ve Aziz Georgius Kapısı önceleri boş bırakılmış fakat Godefroy'un karargâhını Müslüman mezarlığının bulunduğu Talenki Köyü ile birleştirmek üzere nehir üzerinde sallardan bir köprü inşasına başlanmıştır. Bu köprü orduya İskenderun'a ve Samandağ'a giden yollara ulaşma imkânı vermiştir. Irmağın kuzey kıyısında da kısa zamanda bir ordugâh kurulmuş, Haçlılar yorgunluklarını atmaya çalışmışlardır.

Hemen taarruza geçmeyi düşünmeyen Haçlılar için ilk günler güzel geçmiştir. Yiyecek sıkıntısı yaşamamış ayrıca bekledikleri yardımların geleceğine tam bir inançla bağlanmışlardır. Ayrıca şehir filosu tarafından da bir saldırı gerçekleşmemiştir. Antakya'nın liman şehri Samandağı'na gelen bir Cenova filosunun yardımıyla burayı ele geçiren Haçlılar deniz yoluyla Batı ile bağlantı

[20] İbnü'l-Adim, *Zübtetü'l-Haleb*, C.II, s. 133; Runciman, *Haçlı*, C.I, s. 164.
[21] "Mense quidem Octobri, pervenerunt Franci Antiochiam,..., flumine autem transito quod Fernum sive Orontem nominant", Fulcherius, *Gesta Francorum*, XV, s. 339.

kurdukları gibi, Kasım ayında Bohemund, Antakya ile Halep arasındaki geçişi sağlayan Harim'i de zapt etmiştir.[22]

Şekil 1: Antakya Şehir Planı [23]

Aynı filodan sağlanan yiyecek yardımının yanında, Toroslar`daki Ermeniler de at, yiyecek, silah yardımında[24] bulunmalarına rağmen durum Haçlıların istedikleri gibi devam etmemiş, kışın gelmesiyle erzak sıkıntısı yaşamaya başlamışlardır. Yapılan toplantıda Bohemond ve Flanders`li kont Robert`ın yiyecek aramak üzere bir ordunun başında gitmelerine, kont Raymond ve Le Puy piskoposunun karargâhta koruma olarak kalmalarına karar verilmiştir çünkü bu dönemde Normandiyalı kont uzaktadır ve dük Godefroy çok hastadır.[25] Ancak bu yolculuk, Aralık ortalarında Dımaşk Meliki Dukak, Atabeg Tuğtekin ve Cenahü'd-Devle Hüseyin, Yağısıyan'ın oğlu Şemsü'd-Devle ile birlikte Antakya'ya gelerek, her ne

[22] Demirkent, *Haçlı,* s. 39.
[23] Demirkent, *Haçlı,* s. 39.
[24] Cüneyt Kanat, Devrim Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 87.
[25] "Electus est Boamundus et Flandrensis comes ut exercitum propter victualia in Hispaniam ducerent, comite et episcopo Podiensi praeside relicto in castris. Nam Normanniae comes eo tempore aberat, et dux maxime infirmabatur", Raimundus Aguilers, *Historia Francorum Qui Ceperunt Iherusalem*, RHC, Occ III, Paris, 1866, s. 243.

kadar büyük zayiat verip Hama'ya çekilmek durumunda kalmışlarsa da,[26] erzak aramak bahanesi ile dolaşmakta olan Bohemund ve Robert'i kuşatmaları ile neticesiz kalmıştır. Anonim Haçlı kroniğinin bildirdiğine göre bu haçlıların elleri boş döndüğünü gören Ermeniler ve Suriyeliler, dağlara ve önceden bildikleri yerlere giderek, aramalar yapmışlar, tahılları ve bedensel gıdaları satın almışlar ve onları yoğun açlık yaşanan karargâha getirerek satmışlardır. Yine de askerlerden pek çoğu bunları alacak kadar parası olmadığı için ölmüştür.[27]

Kıbrıs'ta bulunan Kudüs Patriği Simon'un yolladığı erzak ile sıkıntı kısmen giderilmişse de açlık sorunu tamamen çözülememiştir. Açlık tesiri ile Haçlı askerleri ordugâhtan kaçmaya veya daha zengin bölgelere yerleşmeye başlarken, bir kısmı da memleketlerine dönmek üzere yola çıkmışlardır. Başlangıçta bu kaçaklar sadece basit yayalar veya ücretli askerlerden oluşurken ocak ayı içinde bir sabah,[28] aşırı talihsizlik ve sefaletten dolayı Pierre L'Ermite'in de yanında William Carpenter ile birlikte kaçma girişiminde bulunması sonrası Tankred, hemen takiplerine başlamış ve bunları yakalayarak karargâha geri getirmiştir.[29] Pierre L'Ermite itibarının zedelenmemesi için cezalandırılmamıştır.[30]

Ocak ayı sonlarında Şemsü'd-Devle Haleb Meliki Rıdvan'ın yanına gitmiştir. Rıdvan, bu sefere bizzat katılmamış, Haleb askerleri ile birlikte Sökmen b. Artuk komutasındaki bir Türkmen birliğini 1098 Şubat ayı başında Yağısıyan'a yardıma göndermiştir. Bu kuvvetler Antakya'ya girmek üzere iken Haçlı hücumuna uğrayıp önce Harim'e çekilmiş, takip edilmeleri üzerine aynı yıl Mart ayı içerisinde Haleb'e dönmek zorunda kalmışlardır.[31]

Haçlı liderlerinden olan ve Fransız birliğini kumanda eden Blois`li Stephen, 29 Mart 1098`de karısına yazdığı mektubunda, Antakya önünde bulundukları tüm

[26] İbnü'l-Adim, *Zübtetü'l-Haleb,* C.II, s. 131.
[27] "Videntes autem Hermenii et Surani quod nostri penitus vacui rediissent,... abibant per montanas et praescita loca, subtiliter inquirentes et ementes frumentum, et corporea alimenta, quae ad hostem deferebant, in qua erat fames immensa; et vendebant... Ibi quidem sunt mortui multi ex nostris, non habentes pretium unde tam carum emere potuissent", Anonim, *Gesta Francorum et Aliorum Hierosolymitanorum,* RHC, Occ. III, 13, Paris, 1866, s. 135.
[28] Runciman, *Haçlı,* C.I, s. 171.
[29] "Guillelmus igitur Carpentarius et Petrus Eremita, pro immensa infelicitate ac miseria ipsa, latenter recesserunt. Quos Tancredus persequens, apprehendit, secumque reduxit", Anonim, *Gesta Francorum*, 13, s. 135.
[30] Kanat, Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, s. 88.
[31] İbnü'l-Adim, *Zübtetü'l-Haleb*, C.II, s. 132; Runciman, *Haçlı*, C.I, 164.

kış boyunca, aşırı soğuk ve şiddetli sağanak yağışlar yüzünden sorunlar yaşadıklarını bildirmektedir.[32] İlkbahar'ın gelmesiyle birlikte şartlar düzelmeye başlamış bu esnada bir İngiliz filosunun hem gıda hem de inşaat malzemesi yardımı Haçlıları rahatlatmıştır. Tüm bunlara rağmen Haçlılar Antakya surlarını hala aşamamışlar, üstelik Mayıs ayında, Antakya'yı kuşatmadan kurtarmak üzere Büyük Selçuklu Sultanı Berkyaruk'un (1092–1104) Musul valisi Kürboğa idaresinde gönderdiği ve birçok Türk beyinin katıldığı büyük bir ordunun yola çıktığı haberi Haçlılar arasında endişeye yol açmıştır.

Yukarda da bahsettiğimiz üzere Yağısıyan'ın yardım talebinde bulunduğu Musul Emiri Kürboğa, Sultan Berkyaruk'un emriyle veya kendi iradesiyle Musul ve el-Cezire kuvvetlerinin başında harekete geçmiştir.[33] Ancak Kürboğa yanlış bir düşünceyle uzun süren muhasaradan aç ve perişan hale düşen Antakya'daki Haçlı kuvvetlerinin üzerine yürüyeceği yerde Urfa'nın Haçlılardan geri alınması için girişimde bulunarak yaklaşık üç haftayı bu bölgede (4–25 Mayıs 1098) geçirmiştir. O, Baudouin'e karşı koyamayacak kadar güçsüz olmakla birlikte, Urfa'nın, zapt edilemeyecek kadar müstahkem bir kale olduğunu düşünememiş ve burada harcadığı zaman Antakya'da aslında perişan halde bulunan Haçlıların işine yaramış,[34] Urfa önlerinde geçen bu çok önemli zamanda Bohemund çalışmalarını hızlandırmıştır.

Aynı sıralarda Anadolu seferine çıkmış olan Bizans İmparatoru Aleksios'tan Antakya'ya doğru gelen Kürboğa ve kuvvetleri için yardım istenmiş, bu durum ihtiraslarla pençeleşen Bohemund için hiç de iyi bir haber olmamıştır. Çünkü Antakya'ya sahip olmak isteyen Bohemund, İmparatorun gelip Kürboğa'nın ordusunu yenmesi ile sonuçlanacak bir durumda, şehrin Bizans'a teslim edileceğini bilmektedir. Diğer liderler şehri Bohemund'a vermeye hazır olmakla birlikte içlerinden Raymond buna razı olmamıştır. O hem Bohemund'a

---

[32] "Per totam vero hiemem, ante saepedictam Antiochiam civitatem, frigora praenimia, ac pluviarum immoderatas abundantias", Emil Reich, *Select Documents Illustrating Mediæval And Modern History*, University Press Of The Pacific, Hawaii, 2004, s. 18.

[33] İbnü'l-Adim, *Zübtetü'l-Haleb*, C.II, s. 133.

[34] Kürboğa'nın Urfa'yı kuşatmasının tarihi, Fulcherius ve Hagenmeyer'in verdiği bilgilere dayanarak Demirkent tarafından hesaplanmıştır. Demirkent, *Haçlı,* s. 41-42; Runciman, *Haçlı,* C.I, s. 177.

güvenmemiş hem de ondan nefret etmiştir. Birçok münakaşa ve entrikaların ardından nihayet anlaşma sağlanmış, Bohemund'un birlikleri şehre ilk olarak girer ve imparator da gelmeyecek olursa şehrin Bohemund'a teslimi için mutabık kalınmıştır. Raymond bu anlaşmaya karşı bazı itirazlarda bulunmuş ise de, Bohemund için Antakya hâkimiyetini kolaylaştıran bu durum iyi bir gelişme olmuştur.[35]

Antakya'yı ele geçirmek, hem coğrafi şartlar hem surların güçlü olması nedeniyle kolay görülmemekte ve Haçlıları endişelendirmektedir. Bu durumu fark eden Bohemund kaleyi ancak hile ile ele geçirebileceğini düşünmüş, bu doğrultuda çalışmalarına hız vererek, casuslarının yardımı ile "İki Kızkardeş" kulesinin muhafızı olan Firuz adında zırh ustası ve komutan bir Ermeni ile irtibat kurmayı başarmıştır.[36] Yalnız Firuz`un Türk olduğunu düşünüyor olmalıdır ki, yaptığı anlaşmayı sonradan 11 Eylül 1098`de Papa II. Urbanus`a yazılan mektupta "*Ben Bohemund, bana şehri teslim edecek bir Türk ile anlaşma yaptım*"[37] sözleriyle ifade etmiştir. Adı geçen Firuz kısa bir müddet önce erzak istifçiliği yaptığı için para cezasına çarptırılmış ve bu nedenle beyine kızgınlık besleyen bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.[38] Bu durum ihanetini kolaylaştıran bir unsur olmuştur. Şehrin teslimi için Bohemund ile anlaşmış, böylece efendisinden intikam alma fırsatını yakaladığını düşünmüştür. Öte yandan Bohemund, kazanacağı zaferi daha da önemli göstermek için kimseye bu anlaşmadan bahsetmemiştir.[39]

Mayıs sonuna gelindiğinde Kürboğa Urfa'da boşuna zaman geçirdiğini anlayıp başarı elde edemeyince artık Antakya üzerine yürüyüşüne başlamıştır. Bu

---

[35] Runciman, *Haçlı,* C.I*,* s.177.; Demirkent, *Haçlı,* s. 43.
[36] Sevim, *Suriye-Filistin,* s.102; Süryani Mikhail, *Vekayınâme, (1042-1193, 1195-1229)*, Ankara: TTK Basılmamış tercümeler kısmı, 1944, s. 43; Abu'l-Farac, *Abu'l-Farac*, C.II, s. 339-340.; Kelly Devries vd., *Dünya Savaş Tarihi Haçlı Seferleri Selçuklular, Eyyûbiler ve Osmanlılara Karşı 1097-1444,* C. V, Emir Yener (çev.), İstanbul: Timaş Yayınları, 2012, s.10.
[37] " Ego Boemundus, conuentione facta cum quodam Turco, qui ipsam mihi tradidit ciuitatem...", Heinrich Hagenmeyer, *Epistulae Et Chartae*, Innsbruck, 1901, s. 163.
[38] İbnü'l-Adim, *Zübtetü'l-Haleb*, C.II, s.134; Runciman, *Haçlı,* C.I, s. 177-178.; Demirkent, *Haçlı,* s. 43.
[39]Azimî, *Vekâyinâme*, A. Sevim (çev.), *Azimi Tarihi, Selçuklularla İlgili Bölümler (H. 430-538: M. 1038/39-1143/44)*, Ankara: TTK, 1988, s. 31; Runciman, *Haçlı,* C.I*,* s. 178.

haber zaten artmakta olan Haçlı kaçaklarının sayısını daha da çoğaltmıştır. Bir Haçlı kroniği bu konuda bilgi vermektedir:

" Bu arada düşmana yardım için gelindiğini söyleyen ulaklar çok sıklıkla gelmeye başladılar. Bu dedikodu bize sadece Ermenilerden ve Greklerden gelmiyordu aynı zamanda şehirde yaşayanlar tarafından da bize bildiriliyordu... Bu dedikodu sıklaşınca korkan birçok kişi ve Ermeni tüccarlar bizden kaçmaya başladılar"[40]

Bohemund hemen harekete geçmiş ve Firuz ile yapmış olduğu ihanet anlaşmasını 2 Haziran günü uygulamaya koymuştur. "İki Kızkardeş" kulesinden aşağıya sarkıtılan merdiven ile aşağıda beklemekte olan Foulque de Chartres kumandasındaki 60 şövalye birbiri arkasından merdivene tırmanmıştır.[41] Önce kuledeki muhafızları öldüren Haçlı askerleri daha sonra şehir kapısı önünde kana susamış vaziyette bekleyen Haçlı askeri için şehir kapısına yönelerek kapıyı açmıştır. Kapı dışında bekleyen Haçlılar hemen şehrin içine girerek önlerine çıkan bütün Müslüman ve Türkleri, fidye parası alınabilecekler dışında,[42] çoluk çocuk, yaşlı genç, kadın erkek demeden kılıçtan geçirmeye başlamıştır. Gürültüyle uyanan Yağısıyan durumun vahametini görünce derhal şehirden kaçmış dağlık araziye doğru atının üzerinde birkaç muhafızla kaçarken, bitkinlikle atının üzerinden düşmüştür. Muhafızları bir iki defa onu kaldırmaya çalışmışlarsa da sonunda vazgeçip orada bırakmışlardır. Yağısıyan'ın oğlu soğukkanlılığını yitirmeyerek iç kaleye çıkmayı başarmış, her ne kadar Bohemund onu takip ettiyse de yetişememiştir. Bohemund çıkabildiği en yüksek noktaya kendi sancağını dikmiş iç kaleye ciddi bir saldırıda bulunmuşsa da bizzat yaralanarak bir sonuç elde edememiştir.

Kimi eserlerde Ekim 1097`den Haziran 1098`e kadar,[43] Süryani Müellif Mikhail[44] ve yine bir başka Süryani Müellif Ebü'l-Ferec[45] tarafından ise 9 ay

[40] "Interea nuntii venire coeperunt frequentissime, dicentes quod succursus hostibus veniret. Haec autem fama non solum ab Armeniis et Graecis nobis veniebat, verum etiam ab his qui in civitate erant nobis annuntiabatur... Quumque haec fama crebresceret, multi de nostris pavidi fugere coeperunt, et Armenii mercatores." Raimundus, *Historia Francorum*, s. 250-1.
[41] İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, C.X, s. 227-230; Süryani Mihail, *Vekayınâme,* s. 43.; Abu'l-Farac, *Abu'l-Farac*, C.II s. 339-340.;Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri,* İstanbul: Say Yayınları, 2014, s. 92.
[42] Aydın Usta, *Haçlı Seferlerinde Kuşatma*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2015, s. 92.
[43] Carole Hillenbrand, *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*, Çev.: Nurettin Elhüseyni, Alfa Yayınları, İstanbul, 2015, s. 84.

olarak verilen kuşatma süresi sonunda Antakya kaybedilmiştir. Atından düşerek baygın yatmakta olan Yağısıyan ormana ağaç kesmeye gitmiş olan iki Ermeni tarafından bulunmuş, onun Yağısıyan olduğunu anlayan bu kişiler başını kesip Bohemund'a getirmişler,[46] Bohemund da onları ödüllendirmiştir. 3 Haziran sabahına gelindiğinde şehirde tek canlı Müslüman kalmadığı görülürken Haçlılar müthiş bir mutlulukla ve sarhoşlukla bu başarılarını kutlamışlardır. [47]

Kürboğa'nın Antakya'ya Gelişi ve Haçlılarla Mücadele

Uzun süredir kuşatma altında tutukları surların artık içinde bulunan Haçlıların morallerinin ilk günler oldukça iyi olduğu anlaşılmaktadır. Fakat Kürboğa'nın büyük bir ordu ile Antakya'ya yaklaştığını öğrenmeleri bu sevinçlerini uzun yaşamalarına engel olmuştur. Bu sırada Haçlılar şehirde ister Müslüman ister Hıristiyan bütün evleri yağma ile talan etmişlerdir. Günler geçtikçe açlık daha fazla kendini hissettirmiş, bununla birlikte şehirdeki cesetler sıcağın da etkisiyle artık çürümeye, kokmaya başlamıştır. Askerler bu cesetleri gömme ile epey uğraşmışlardır. Le Puy piskoposu Adhemar ise Petrus Kilisesini ve diğer kiliseleri ibadete açmakla meşgul olmuş; Doğu'da Latin kilisesi kurulmuştur. [48]

Kürboğa Antakya'ya ilerlerken şehrin zapt edildiği haberini alınca birliklerinin bir kısmını Demirköprü'ye bir kısmını da Artah'a[49] sevk etmiştir. Asi Nehri üzerinde bulunan Demirköprü'yü savunan Haçlı askerleri Müslümanlar tarafından yenilgiye uğratılmış (5 Haziran 1098), yakalanan esirlerden iç kalenin hala ele geçirilmediği öğrenilmiş ve bu haber derhal ana orduya bildirilmiştir. Kürboğa'nın ordusu haberi alır almaz zaman kaybetmeksizin 9 Haziran[50] günü Antakya'ya gelmiştir.

---

[44] Süryani Mikhail, *Vekayınâme,* s. 43
[45] Abu'l-Farac, *Abu'l-Farac*, C.II*,* s. 339-340
[46] Mateos, *Vekayıname*, s. 197; İbnü'l-Adim, *Zübtetü'l-Haleb*, C.II, s. 135.; Süryani Mihail, *Vekayınâme* s.43; Abu'l-Farac, *Abu'l-Farac*, C.II*,* s. 339-340; Sevim, *Suriye-Filistin*, s. 102-103; Ancak Azimî, Yağısıyan'ın şehirden kaçtıktan sonra yolda susuzluktan öldüğünü zikretmektedir.; Azimi, *Vekâyinâme,* s. 31.
[47] Runciman, *Haçlı,* C.I, s. 179;Demirkent, *Haçlı,* s. 43.
[48] Demirkent, *Haçlı,* s. 43.
[49] Antakya-Haleb arasında Haleb'e bağlı bir kale.
[50] Sevim, *Suriye-Filistin,* s. 103.

Şehirde açlık öyle bir hale gelmiştir ki; bir altına ancak ufacık bir somun ekmek alınabilmekte, bir yumurta iki altın, bir tavuk üç altın etmektedir. Haçlılar Kürboğa tarafından kuşatıldıklarını öğrenince surlardan ipler sarkıtarak kaçmaya devam etmişler, her ne kadar surlar sağlam da olsa bu korkmalarını engelleyememiş, tek umutları Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos'un (1081–1118) onlara yardıma yetişmesi olmuştur. Ancak imparator, yolda, kaçan Blois'li Stephen`e rastlamış, Stephen `in ona Antakya kuşatmasının ümitsiz olduğunu, şimdiye kadar bütün Haçlıların Kürboğa'nın ordusu tarafından tamamen öldürülmüş olduğunu söylemesi üzerine artık Antakya'ya gitmenin lüzumsuz olduğunu düşünmüş ve geri dönmüştür. [51]

Selçuklu cephesine bakacak olursak, ordu Antakya'ya geldikten sonra Yağısıyan'ın oğlu Şemsü'd-Devle'nin bağlılık arz etmesine rağmen başkomutan Kürboğa kendi güvenilir adamlarından Ahmed b. Mervan'ı iç kaleyi savunmak ve oradan yapılacak taarruzları yönetmekle görevlendirmiştir.[52] İç kale Haçlılar tarafından ele geçirilememiş ve Kürboğa buradan şehre sızmayı planlamıştır. Bunu sezen Bohemund ile Raymond iç kaleyi şehir istihkâmlarından ayıran büyük bir duvar inşa ettirmiş, Ahmed b. Mervan buraya saldırınca Vermandois'li Hugh, Flandre'li Robert ve Normandiya'lı Robert büyük bir tehlike atlatmış fakat sonunda Ahmet b. Mervan'ı geri püskürtmüşlerdir. Bunun üzerine Kürboğa Haçlıları sıkı bir şekilde kuşatıp açlığa mahkûm etmeye karar vermiş, muhasaranın şiddeti karşısında Haçlıların açlık ve perişanlıkları giderek artmıştır. Aslında Antakya'da umdukları kadar yiyecek bulamamışlardır. Asilzadeler hayvanları yiyerek karınlarını doyururken geri kalan büyük kısım, leşler ve ağaç yapraklarıyla açlıklarını gidermeye çalışmışlardır.[53] Burada yaşanan açlık ve pahalılık bir haçlı kroniğinde şöyle verilmektedir:

"... bizlerden bir çoğu açlıktan öldü, çünkü ekmeğin küçük bir parçası bir altın bezanta[54] satılıyordu. Şarap hakkında konuşmuyorum bile... Bir tavuk 15, bir

[51] Demirkent, *Haçlı,* s.44; Runciman, *Haçlı,* C.I, s. 182.
[52] İbnü'l-Adim, *Zübtetü'l-Haleb*, C.II, s. 136.
[53] İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, C.X, s. 230-231.
[54] Haçlı seferleri sırasında Bizans`ta kullanılan bezant 65 gram ağırlığında altın paradır. A. C. Krey,*The First Crusade*, Princeton University Press, Princeton, 1921, s. 18

yumurta 2 solidusa, bir fındık 1 denarius[55], üç ya da dört fasulye 1 denarius, küçük bir keçi 60 solidus, keçinin karnı 5 solidus, bir koç kuyruğu 3 solidustan 9 denariusa, bir devenin dili, ki küçüktür, 4 solidusa satılıyordu. Atların ve eşeklerin dilini yiyor ve satıyorlardı. İncirin, asmanın ve ağaçların yapraklarını suda pişirip yiyorlardı. Başkaları atların, eşeklerin, develerin ve öküzlerin ya da bufaloların 5 ya da 6 yıldır kurutulmuş derilerini, 2 gece ve 1 gün suda yumuşatmaya gönderiyorlar, sonra haşlıyorlar ve yiyorlardı."[56]

Geçen zaman Haçlılar için gittikçe zorlaşırken ortaya, Ortaçağın ruhuna son derece uygun, doğaüstü hikâyeler, rüyalar, rivayetler çıkmaya başlamıştır. 10 Haziran günü Pierre Bartholomeus isimli, çevresince pek de iyi bir şöhrete sahip olmayan, kötü giyimli biri, kont Raymond ve piskopos Adhemar ile konuşmak istemiştir. Bu kişi rüyasında üç defa Aziz Andreas'ı gördüğünü ve Hz. İsa'nın böğrünü delen kutsal mızrağın Antakya'daki Petrus Kilisesi'nde gömülü halde olduğunu, mızrağı bulup çıkarırlarsa Tanrı'nın kendilerini muzaffer kılacağını söylemiştir. 14 Haziran`da Petrus Kilisesi'nde bir kazı yapılmış ancak hiçbir şey çıkmamıştır. Bunun üzerine Pierre üzerinde gömleği ile kazılan kuyuya inmiş, herkesten dua etmesini istemiş ve bir demir çubuk çıkarmıştır. Tabi bu daha önceden planlanmış bir oyundu ve bu oyunun amacı da şüphesiz; umutsuz, çaresiz ve yorgun bir halde olan Haçlıları galeyana getirerek, Kürboğa'ya karşı başarı elde edebilmek idi. Yaşanan bu gelişme kısa sürede şehre yayılmış ve Haçlılar için umut kaynağı olmuştur. Yorgun Haçlı askerlerinin moralini düzelmiş görmek Haçlı liderlerini de memnun etmiştir. [57]

---

[55] Ağırlığı 20 gramdan 24 grama kadar değişebilen, genelde gümüşten ama bazen alaşım bazen de sadece bakırdan yapılabilen denariusun bir tanesi normalde bir işçinin akşam yemeğine denktir ancak Haçlı Seferleri anormal koşullar doğurmuştur. Krey, *The First*, s. 19.

[56] "... multi nostrorum fuerunt mortui fame, quoniam parvus panis vendebatur uno bisantio aureo. Et de vino non loquar... Unam gallinam vendebant quindecim solidis, unum ovum duobus solidis, unam nucem uno denario, tres fabas vel quatuor uno denari, parvam capream sexaginta solidis, ventrem unius capreae quinque solidis, et caudam unius arietis tribus solidis et novem denariis, et linguam unius cameli, quae est parva, quatuor solidis. Carnem equorum et asinorum manducabant et vendebant. Folia fici et vitis et arborum coquebant in aqua et manducabant. Alii coria equorum et asinorum, et camelorum, atque boum, sive bufalorum, sicca sex annorum vel quinque, mittebant in aquam duas noctes et unam diem temperare, postea decoquebant et manducabant." Petrus Tuebodus, *Historiam De Hierosolmitano Itinere*, RHC, Occ. III, Paris, 1866, s. 73.

[57] Mateos, *Vekâyinâme*, s. 197; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, C.X, s. 230-231; Abu'l-Farac, *Abu'l-Farac*, C.II, s. 339-340; Vardan, *Türk Fütühatı* s. 187-188; Runciman, *Haçlı,*C.I, s. 188; Demirkent, *Haçlı,* s. 46.

Kürboğa cephesindeki durum seferin gidişatını doğrudan etkileyecek türdendir. Zira ordusundaki Selçuklu beyleri arasında birlik ve beraberliği sağlamak şöyle dursun bizzat kendisi onları kızdıracak davranışlar sergilemiş, açlıkla pençeleşen Haçlıları iç kaleden yapılacak güçlü bir taarruz yok edebilecek ve şehir kolaylıkla düşebilecekken Kürboğa'nın ordusunda da kırılmalar başlamıştır. Rıdvan, söz verdiği halde hala gelmemiş, Dukak, Fatımilerin Filistin'e saldırmalarından korktuğu için bir an önce Dımaşk'a dönmek istemekte, Humus ve Membiç emirleri arasında ise geçimsizlik bulunmaktadır. Ordu içindeki Türkler ve Araplar da kendi aralarında sorunlar yaşamaktadırlar. Kürboğa otoritesini devam ettirebilmek için sert davranmaya devam etmekte, bu da beylerin, emirlerin hiç hoşuna gitmemektedir. Sonuçta büyük sayıda gruplar ordudan ayrılıp yurtlarına dönmeye başlayınca Kürboğa'nın kuvveti zayıflamış, ancak Kürboğa kuşatmadan vazgeçmemiştir.[58] Bunun üzerine Haçlılar, 27 Haziran'da Pierre L'Ermite başkanlığındaki bir elçilik heyetini Kürboğa'ya göndererek anlaşma yapmak istemiş, kendilerini serbest bırakıp, sağ salim memleketlerine dönmelerini sağlamak şartıyla, Antakya'yı onlara teslim edeceklerini bildirmişlerdir. Kürboğa`nın bunu reddetmesi[59] üzerine ise çareyi kuşatmaya dayanmaktansa Kürboğa'ya saldırmak yönünde görmüşlerdir.

28 Haziran sabahı Bohemund harekete geçerek Haçlı ordusunu savaş düzenine sokmuş, orduyu altı gruba bölmüştür; birinci grupta Vermandois'li Hugh ve Flandre'li Robert kumandasında Franklar bulunmakta iken, ikinci gruba Bouillon'lu Godefroy; üçüncü birliğe dük Normandiya'lı Robert; dördüncü gruba Le Puy piskoposu Adhemar (çünkü Raymond hasta olarak yatmaktadır); İtalya Normanlarından müteşekkil beşinci ve altıncı gruplara ise Bohemund ve Tankred kumanda etmişlerdir. İç kaleyi gözaltında bulundurmak amacı ile de 200 asker şehirde bırakılmış, Raymond hasta yatağından onlara kumanda etme ile görevlendirilmiştir. Papaz ve ordu rahiplerinden birkaçı şehrin surları önünde dua ve ayin yaparlarken, geri kalan papazlar ordu ile birlikte hareket etmişlerdir.[60] 28

[58] İbnü'l-Esir, *el-Kâmil,*C. X, s. 194.
[59] Mateos, *Vekâyinâme*, s. 198; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, C.X, s. 230-231; Sevim, *Suriye-Filistin,* s. 105.
[60] Runciman, *Haçlı,* C.I, s. 190.

Haziran günü Haçlılar şehir kapılarından savaş nizamında çıkmaya başlamışlardır.[61]

Kürboğa'nın ordusu Dukak, Tuğtegin, Vessâb b. Mahmud ve Cenâhüddevle'nin kumandasındaki 400.000 kişilik büyük bir ordu idi.[62] Selçuklu emirleri kapı önlerinde durup çıkanları hemen öldürmeyi teklif ettilerse de Kürboğa onları bir anda bertaraf edeceğine inandığından bu öneriyi kabul etmemiş, tüm askerlerin çıkmasını beklemiştir. Haçlılar da gayet rahat bir şekilde savaş meydanındaki yerlerini almışlardır.[63] Kürboğa tüm askerler çıktığında sayılarının tahmininin çok üzerinde olduğu görünce hemen ateşkes istemiş ancak Haçlılar bu isteğe cevap vermemişlerdir.[64]

Savaşın başlamasıyla zaten birbirlerine güvenleri olmayan ve aralarında sorunlar çıkan Selçuklu emirleri tek tek saflarını terk etmiş, ilerleyen Haçlı kuvvetleri karşısında çaresiz kalan Kürboğa ise geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ermeni Müellif Mateos[65] eserinde, azalmış Frank ordusunda 150.000 piyade ve 15.000 atlı asker kaldığını, Bohemund'un onları düzene soktuğunu, Müslüman askerlerin arka arkaya 15 sıra halinde ovaya yayılmış bulunduğunu, Haçlıların sol cenahında Tankred, sağ cenahında Godefroy ve merkezde de Bohemund'un bulunduğunu ve bu düzen içerisinde Müslümanların üzerine gittiklerini, Müslümanları kaçmaya mecbur ettiklerini ve böylece Müslümanları kılıçtan geçirdiklerini zikretmektedir.

Haçlılar 29 Haziran 1098 tarihli[66] bu zaferden sonra ordu yorgun ve yaz sıcağı etkili olduğundan Kudüs yolculuğu için sonbahara kadar beklemeyi uygun görmüşlerdir. Liderler arasında sorunlar ve belirsizlikler devam etmektedir. Bundan sonra ne yapılacağı konusunda da fikir sahibi değillerdir. Temmuz ayında şehirde bir salgın hastalık baş göstermiş, Le Puy Piskoposu Adhemar da dâhil olmak üzere birçok kişi ölmüştür. Antakya hâkimiyeti konusunda tartışmalar sürmekte iken Kudüs'e yola çıkmak için bekleyen asker ve hacılar

[61] Kanat, Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, s. 92.
[62] Azimî, *Vekâyinâme,* s. 31.
[63] Mateos, *Vekâyinâme*, s. 198; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, C.X, s. 230-231.
[64] Kanat, Burçak, *Sorularla Haçlı Seferleri*, s. 92.
[65] Mateos *Vekâyinâme,* s. 197-198
[66] Hillebrand, *Müslümanların*, s. 85.

sabırsızlanmışlar, Pierre Bartholomaeus'un da tahrikleri ile reislerine kesin bir uyarı vermişler, Antakya'nın sahibinin kim olacağı hakkında pazarlığa devam edecek olursa, şehirde taş üstünde taş bırakmayacaklarını bildirmişlerdir.[67] Yapılan toplantıların ardından nihayet şehrin hâkimi yetenekli ve acımasız bir fırsatçı[68] olarak değerlendirilen Bohemund olmuş, Raymond da ordunun başına geçmiştir.

Maaretü`n-Numan`ın Düşüşü

Antakya`nın güneydoğusunda bulunan Maaretü`n-Numan, savunmasına destek sağlayacak doğal engellerden yoksun bir şehirdir. Tahkimatı kendisini çevreleyen bir sur ile güney tarafın koruyan hendek ve iç kaleden ibarettir.[69] Raymond, Kudüs yoluna çıkmadan 27 Kasım'da içinde Türklerin yaşadığı bir üs konumunda bulunan[70] şehre bir saldırı tertip etmiş, bu ilk saldırı başarısızlıkla sonuçlanınca Bohemund da kuvvetleri ile bu saldırıya katılmıştır. Müslümanların yaşadığı Maaretü`n-Numan şehri iki haftalık bir kuşatmanın ardından ele geçirilmiştir. Bohemund ana kapının yanındaki binada toplananlara af tanıyacağını söylemiş, bu söze inanan birçok Müslüman ona teslim olmuştur. Ancak Bohemund verdiği sözde durmayarak ertesi gün ordusu ile binaya girip ona teslim olan tüm Müslümanları kılıçtan geçirmiştir. Geride kalan halk ise, sürüler halinde şehre dalan Haçlılar tarafından katledilmiştir. Şehirde yapılan katliam Müslüman bir kaynakta şöyle ifade edilmektedir:

Çok sayıda kişiyi işkence ile öldürdüler. İnsanların servetlerini gasp ettiler. İnsanların su almasını önlediler ve suyu parayla sattılar. Çoğu kimse susuzluktan öldü... onlar tarafından gasp edilmeyen bir servet kalmadı. Kasabanın surlarını yıktılar, camilerini ve evlerini yaktılar, minberleri parçaladılar. (İbnü`l Âzim, Zübdetü`l-haleb)[71]

---

[67] Runciman, *Haçlı,* C.I, s. 199
[68] P. M. Holt, *Haçlı Devletleri ve Komşuları, Urfa Kontluğu, Antakya Prinkepsliği, Trablusşam Kontluğu, Kudüs Krallığı,* T. Akad (çev.), İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007, s. 42.
[69] Usta, *Haçlı Seferlerinde*, s. 96.
[70] Haleb'in güneyinde Antakya'ya yakın bir bölge.
[71] Hillebrand, *Müslümanların*, s. 92.

Şehir hâkimiyeti yine Bohemund ve Raymond arasında sorun olurken askerler bir an önce Kudüs'e doğru yol almak istemişlerdir. Fakat Kudüs'e yürüyüş yine gecikmiş şehri alan ordu Antakya'da olduğu gibi, vahşetle yapılan tahrip sonunda burada da yiyeceksiz kalmış ve açlıklarını farklı şekillerde gidermişlerdir. Tarihçi[72] Radulphus "*yetişkinlerin tencerede pişirildiklerini, çocukların şişlere geçirildiklerini*"[73] belirtirken, savaşa bizzat katılmış olan[74] Albertus burada yapılan vahşeti "*Hristiyanlar sadece öldürülmüş Türk ya da Müslümanları değil, ele geçirilmiş ve ateşte pişirilmiş köpekleri de yemekten kaçınmadılar*"[75] sözleriyle aktarmaktadır.

Nihayet askerlerin Kudüs yolculuğu için istekli davranışları sonucunda Raymond, Antakya'yı Bohemund'a bırakıp ordunun başına geçerek Ocak 1099'da Kudüs'e doğru yola çıkmıştır. Bu yolculuğa Tankred ve Raymond da katılmış Haçlılar Kudüs'e doğru giderken arkalarında yerle bir olmuş Maaretü`n-Numan'ı bırakmışlardır. [76]

Değerlendirme

Antakya şehri Ortaçağ boyunca hem Doğu hem Batı dünyası için önemli şehirlerden biri olmuştur. Coğrafi açıdan, üç Semavi din için de kutsal kabul edilen Kudüs`e giden güzergâh üzerindedir ve ele geçirene Suriye hâkimiyetini sunan bir yerde bulunmaktadır. Stratejik konumu öneminde etkili olsa da Batı dünyası için daha mühimi dini açıdan taşıdığı değerdir. Bilindiği üzere Ortaçağ -özellikle Batıda- din unsurunun her alana hâkim olduğu bir dönemi ifade etmektedir. Bu itici güç Haçlı seferleriyle hareket mekanizmasına kavuşurken Antakya şehri hem inananlarına ilk kez burada Hristiyan denmesinden hem de

[72] Maalouf, *Arapların*, s. 63.
[73] "...adultos gentilium cacabo immersisse, pueros infixisse verubus...", Radulphus Cadomensis, *Gesta Tancredi In Expeditione Hierosolymitana*, RHC, Occ. III, XCVII, Paris, 1866, s 675.
[74] Maalouf, *Arapların,* s. 64.
[75] "... Christiani non solum Turcos occisos vel Sarracenos, verum canes arreptos et igni coctos comedere non abhorrerent...", Albertus Aquensis, *Liber Christinae Expeditionis Pro Ereptione Et Restitutione Sanctae Hierosolymitanae Ecclesiae,* RHC, Occ. IV, Libri Quanti: XXIX, Paris, 1879, s. 450.
[76] Demirkent, *Haçlı*, s. 48.

Hristiyanlık`ın Kudüs dışında yayıldığı ilk yer olmasından dolayı Haçlılar için ayrı bir öneme sahip olmuştur.

Şehrin el değiştirmesi sürecinde etkili olan güçlere bakıldığında, Müslüman askerlerin sayıca fazla olmasının bir şey ifade etmediği, büyük kayıplar vermekle birlikte Haçlıların, I. Haçlı Seferi ile Kudüs yolunda kendileri için bu denli önemli olan, ele geçirildiği takdirde üs konumunda kullanılabilecek şehri zapt etmeyi başardıkları görülmektedir.

Taktiksel açıdan şehrin surlarının büyük ve güçlü olması saldırı yerine kuşatma taktiğini kullanmalarına sebep olmuştur. Elbette şehrin teslim oluşu birkaç cümle ile anlatılacak kadar kolay olmamıştır. Haçlılar deniz yoluyla gelecek yardımların Türkler tarafından engellenmesi nedeniyle açlıkla mücadele ettikleri çetin bir kış geçirmişlerdir. Bu süre boyunca komuta kademesi de dâhil pek çok kişi kaçmaya çalışırken, kalanlar akıl almaz pek çok besin denemişler ancak açlıktan ve hastalıktan hem insan hem de at ölümlerine engel olamamışlardır. At sayısı o denli azalmıştır ki, atlıları korumak için piyadeleri öne sürmek gibi yollara başvurmak zorunda kalmışlardır. Ayrıca bu durum geri çekilen Türk atlılarını takip edememelerine de neden olmuştur.

Başarının sebeplerine bakıldığında her ne kadar ilk etapta Haçlı ordusunun artık daha tecrübeli hale gelmiş olması ve Bohemund ve askerlerinin çabaları göze çarpsa da diğer bir sebep olarak Musul Atabeyi Kürboğa'nın yanlış stratejileri karşımız çıkmaktadır. Urfa kuşatmasında vakit kaybetmesinin yanında, ana kuvvetini şehrin uzağında bırakması, şehir kapılarında bekleyen askerleri zamanında harekete geçirememesi, askerlerine karşı sert tutumları, ordusundaki Türk beyleri arasında yaşanan anlaşmazlıklar, komutanlarının fikirlerini dinlemeyip kendi bildiğini yapması gibi pek çok madde bu başlık altında sıralanabilir. Yine de bunların hiçbiri ordusundaki komutanların onu savaş meydanında yalnız bırakmasının haklı gerekçesi olarak gösterilmemelidir. Zira bu terk edişler Kürboğa`nın da geri çekilmek zorunda kalmasına, Haçlıların çoğunun daha düşmanla karşı karşıya gelmeden taktiksel bir zafer kazanmalarına vesile olmuştur. Genel itibariyle taktik ve stratejilerde yapılan yanlışlar, bölünmüşlük ve iç çekişmeler şehrin kaybını beraberinde getirmiştir. Bu kanıyı doğrulayan bir

diğer husus Türk ordularının teçhizat bakımından Haçlılardan eksik olmaması ve hatta asker ve at sayısı bakımından da üstün olmasıdır.

Antakya`nın kaybı yapılan katliamlar açısından da dikkate değerdir. Bazı kaynaklar Müslümanların da yaptığını söylemekle birlikte özellikle Hristiyanlar tarafından, Yahudiler de ayırt edilmeksizin sivil halka yönelik gerçekleştirilen el koymalar ve kılıçtan geçirmeler tarihe geçen kara lekelerdendir. Halkların kendi tarihlerinde yaşanan bu tip olayları dillendirmeyi pek tercih etmedikleri düşünüldüğünde bu tür bilgilerin bizzat Latince kaynaklardan öğrenilmesi doğruluk ihtimalini artıran önemli bir noktadır.

Antakya kuşatması Ortaçağ Batı dünyasında dinin ne kadar etkili bir silah olarak kullanıldığını gösteren en net olaylardandır. Kuşatma boyunca pek çok kez din adamları tarafından askerlerden kaçmayacaklarına dair yeminler alınmış, askerleri etkilemesin diye din adamı firarı saklı tutulmuş, görülen rüyalar, kırık bir mızrak parçası ya da kayan bir yıldız halkı galeyana getirme unsurları olarak başarıyla kullanılmıştır.

Sonuç olarak Antakya'nın zaptı I. Haçlı Seferi`nin ve belki de tüm Haçlı Seferlerinin dönüm noktalarından biridir. Haçlılara hem Suriye'nin hâkimiyetini sağlamış hem de asıl hedefleri olan Kudüs'ün yolunu açmıştır. Hıristiyan âlemi için büyük bir sevinç kaynağı olan bu durum İslam âlemi için de büyük bir üzüntüye sebep olmuştur. Müslüman komutanlar şehri kurtarmak için bir araya gelmiş ancak başarılı olacak kadar bir arada kalamamışlar, Ortaçağ'ın bu en müstahkem kalelerinden birinin ve stratejik beldesinin Haçlıların eline geçmesiyle Suriye ve Filistin Haçlı istilasına maruz kalmıştır. Askerlere burada başardıklarını Kudüs önünde de başarabilecekleri ümidini vermiş, Kudüs`ün alınmasıyla ilk Haçlı Seferi galibiyetle neticelenmiş ve bu galibiyet yine aynı ümitlerle başka seferlerin yapılmasına, Ortadoğu`da yaklaşık iki yüz yıl sürecek huzursuzluğun yaşanmasına zemin hazırlamıştır.

Kaynakça

Albertus Aquensis, *Liber Christinae Expeditionis Pro Ereptione Et Restitutione Sanctae Hierosolymitanae Ecclesiae*, RHC, Occ. IV, Paris, 1879

Anonim, *Gesta Francorum et Aliorum Hierosolymitanorum*, RHC, Occ. III, Paris, 1866

Fulcherius Cartonensis, *Gesta Francorum Iherusalem Peregrinantium*, RHC, Occ. III, Paris, 1866

Petrus Tuebodus, *Historiam De Hierosolmitano Itinere*, RHC, Occ. III, Paris, 1866

Radulphus Cadomensis, *Gesta Tancredi In Expeditione Hierosolymitana*, RHC, Occ. III, Paris, 1866

Raimundus Aguilers, *Historia Francorum Qui Ceperunt Iherusalem*, RHC, Occ. III, Paris, 1866

Asbridge Thomas; *Haçlı Seferleri,* Ekin Duru (çev.), İstanbul: Say Yayınları, 2014.

Azîmi; *Vekayınâme, Azimi Tarihi, Selçuklularla İlgili Bölümler (H. 430-538: M. 1038/39-1143/44)*, Ali Sevim (çev.), Ankara: TTK Yayınları, 1998.

Bahadır, Gürhan; *M.S. 636-1100 Arası Antakya*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

.....; *İslâm Fethinden Haçlılara Kadar Antakya (M.S. 636-1100)*, Antakya: Antakya Belediyesi Yayınları, 2010.

Bakır, Abdulhalik; "Yakut el-Hamevi'nin 'Mu'cemu'l-Büldan' Adlı Eserine Göre Antakya"**,** Antakya: *Hatay Tarih ve Kültür Sempozyumu,* 2008.

Demirkent, Işın; *Haçlı Seferleri***,** İstanbul: Dünya Yayınevi. 1997.

.....; *Urfa Haçlı Kontluğu,*C.I-II, Ankara: TTK Yayınları, 1990.

Devries Kelly vd.; *Dünya Savaş Tarihi Haçlı Seferleri Selçuklular, Eyyûbiler ve Osmanlılara Karşı 1097-1444,* , Emir Yener (çev.), C. V, İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.

Gökhan İlyas ve Kaya Selim; *VII-XVI. Asırlarda Maraş Emîrleri (Emîr, Melik, Bey, Senyör, Beylerbeyi, Sancakbeyi)*, Kahramanmaraş: Ukde Yayınları, 2008.

Halife B. Hayyat; *Tarihu Halife b. Hayat,* Abdulhalik Bakır (çev.), Ankara: Bizim Büro Basım Evi, 2001.

Hagenmeyer, Heinrich; *Epistulae Et Chartae*, Innsbruck, 1901.

Hetum; *Vekayınâme***,** H. Andreasyan (çev.), Ankara: TTK Basılmamış Tercümeler Kısmı.

Hillenbrand Carole, Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri, Çev.: Nurettin Elhüseyni, Alfa Yayınları, İstanbul, 2015

Holt, P. M.; *Haçlı Devletleri ve Komşuları,* T. Akad (çev.), İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007.

İbnü'l-Adîm; *Zübtetü'l-Haleb min Tarih Haleb***,** S. Zekkar (nşr), Darü'l-Küttabü'l-Arabiye, Kahire-Şam, 1997.

İbnü'l-Esir; *el-Kâmil fi't-Tarih Tercümesi***,** C. IX-XII**,** İstanbul: Bahar Yayınları, 1987.

İbnü'l-İbrî Abu'l-Ferec (Bar Hebraeus); *Vekayınâme***,** Ö. Rıza Doğrul (çev), (Süryaniceden İngilizceye Çev. Ernest A. Wallis Budge), *Abu'l Ferec Tarihi,* C. I-II, Ankara: TTK Yayınları, 1987, 1999.

Kanat Cüneyt; Devrim Burçak, Sorularla Haçlı Seferleri, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2013

Krey A. C.; The First Crusade, Princeton University Press, Princeton, 1921

Küçüksipahioğlu Birsel; *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187)*, (1.Baskı) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2007.

Maalouf, A.; *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri,* M. A. Kılıçbay (çev.), İstanbul: Telos Yayıncılık, 1997.

Michaud J.F; *Haçlı Seferlerinin İlginç Olayları,* Güray Kırpık (haz.), Ankara: Lotus Yayınevi, 2011.

Nicolle David; *I. Haçlı Seferi 1096-1099,* L. Ece Sakar (çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.

Ostrogorsky, G.; *Bizans Devleti Tarihi***,** F. Işıltan (çev.), (5. Baskı), Ankara: TTK Yayınları, 1999.

Özonur, Şebnem; *Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin Sonu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2008.

Reich Emil; Select Documents Illustrating Mediæval And Modern History, University Press Of The Pacific, Hawaii, 2004.

Runciman, S.; *Haçlı Seferleri Tarihi***,** F. Işıltan (çev.), C. I-II, (3.Baskı), Ankara: TTK Yayınları, 2008.

Sevim, Ali; *Suriye-Filistin Selçuklu Devleti Tarihi*, Ankara: TTK Yayınları, 1989.

Simbat. *Vekayınâme, (951-1334)***,** H. D. Andreasyan (çev.), Ankara: TTK Basılmamış Tercümeler Kısmı.

Süryani Mikhail; *Vekayınâme***,** J.B. Chabot (nşr.), Cronuque de Michel le Syrien, Paris: 1924. H. D. Andreasyan (çev.), Süyani Mikhail; *Vekayınâme, (1042-1193, 1195-1229)*,Ankara: TTK Basılmamış tercümeler kısmı, 1944.

Urfalı Mateos; *Vekayınâme*, H. D. Andreasyan (çev.), E. Dulaurer, M.H. Yinanç (notlar), *Urfalı Mateos Vekayınâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, 3. Baskı, Ankara: TTK Yayınları, 2000.

Urfalı Vahram; *Vekayınâme, Kilikya Kralları Tarihi,* H. Andreasyan (çev.), Ankara: TTK Basılmamış tercümeler kısmı.

Usta Aydın; Haçlı Seferlerinde Kuşatma, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2015

Vardan, Vardapet; "Türk Fütuhatı Tarihi (889-1269)"**,** H. D. Andreasyan (çev.), *Tarih Semineri Dergisi,* C.I-II, İstanbul: İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayını, 1937.